

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
з навчальної дисципліни «Філософія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (право)
за темою 17 – «Філософські аспекти біоетики»

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
27.06.2024 № 22)

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук
Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Рецензенти:

1. Доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук
Наталія БОБРО
2. Професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету, доктор філософських наук, професор
Андрій ЛЕБІДЬ

План лекції

1. Поняття та предмет біоетики.
2. Принципи біоетики.
3. Напрями сучасної біоетики.

Рекомендована література:

Основна

1. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/pidr_filos_208.pdf
2. Філософія: підручник / В. С. Бліхар, М. М. Цимбалюк, Н. В. Гайворонюк, В. В. Левкулич, Б. Б. Шандра, В. Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с. URL: <https://cutt.ly/mwjKxNA0>
3. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія : підручник. Львів : Місіонер, 2020. 784 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35525/2/O_Shepetiak_Philosophy_IFF.pdf

Додаткова

1. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015. 559 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3443/1/istorija%20filosoifii.pdf>
2. Губенко Г. Інтегративна педагогічна біоетика як перспектива освітнього дискурсу (Інформаційний огляд Шостого Національного Конгресу з біоетики, Київ, 27–29 вересня 2016 року). *Філософія освіти*. 2016. № 2. С. 271–274. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2016_2_25
3. Історія філософії : навчальний посібник / Салій А. В., Зінченко Н. О., Біланов О. С. Вид. 2-е, доповнене. Полтава : Дивосвіт, 2018. 192 с. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/6752/3/history_of_philosophi.pdf
4. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15710/1/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%9a%d0%be%d0%bb_%20%d0%94%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%bb%d1%8c%d1%8f%d0%bd_2018%20%282%29.pdf

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua/>
2. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ. Філософія. Логіка. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/communities/b1144b3a-80f2-4fb0-a8c6-702efd7f112f>
3. Найвидатніші філософи світу та України. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>
4. Філософська енциклопедія Стенфордського університету (англійською

мовою). URL: <http://plato.stanford.edu>

5. Філософія – Політологія: Онлайн. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-10.html>

Текст лекції

1. Поняття та предмет біоетики

Прикладна етика сформувалася в останні десятиліття XX століття. Вона пов'язана з так званими «відкритими проблемами». Це питання з приводу моральної кваліфікації яких нема єдності думок у суспільній свідомості – ні серед спеціалістів, ні серед широкої громадськості. Йдеться про смертну кару, евтаназію, аборт, трансплантацію, егоїзм ринкової конкуренції та інше. Відкриті моральні проблеми наочно демонструють нормативну сутність етики. Обговорюючи питання про припустимість названих питань, ми виявляємо свою моральну позицію.

Серед окремих галузей прикладної етики однією з найактуальніших сьогодні є новий транскультурний феномен – біоетика.

Термін «біоетика» походить від двох грецьких слів βίος – життя та еθος – звичай. Якщо із грецьким словом, що означає «життя» – більш-менш зрозуміло, то з іншою складовою (етика) – не все так ясно.

Поняття етика етимологічно походить від стародавнього грецького слова *etos*, яке спочатку (зокрема, ще в «Іліаді» Гомера) означало місцеперебування, спільне житло. Згодом набуло нового значення: звичай, темперамент, характер.

Для визначення науки, що вивчає етичні чесності Аристотель сформував новий іменник *ethice* – етика, що зустрічається в назвах творів («Велика етика», «Нікомахова етика», «Евдемова етика»). Так, у IV ст. до н. е. етична наука одержує назву, що носить і досі.

Історія становлення поняття етика повторюється ще раз на римському ґрунті.

Приблизним латинським аналогом слова «*etos*» є слово «*mos*» (*moris*), що також означає вдачу і характер людини, крій одягу і моду, звичай і порядок. Стародавній римський філософ Цицерон, сформував прикметник «*moralis*» (що належить до характеру, звичаїв), а від нього пізніше виникає поняття «*moralitas*» – мораль.

Отже, за етимологічним змістом грецьке «*ethice*» і латинське «*moralitas*» збігаються. У процесі історико-культурного розвитку поняття «етика» і «мораль» наповнюються різним змістом. У суспільній свідомості мораль стали розуміти як реальні явища (звичаї суспільства, сталі норми поведінки, оціночні уявлення про добро, зло, справедливість тощо). Етику ж почали розглядати як науку, що вивчає мораль, реальне явище предметну сферу.

Отже, історія (пам'ять) термінів дозволяє зробити висновок, що етика – це наука про мораль (моральність). До речі остання виступає об'єктом етики. Метою етики є раціональне обґрунтування моралі та виявлення її природи, суть, місце та її призначення в розвитку людини і суспільства. Якщо з об'єктом вивчення етики більш або менш ясно, то складніше з її предметом. У процесі

історичного розвитку цивілізації людства предмет етики змінювався. Наразі можна визначити, що предметом етики виступають моральні норми.

Виходячи з викладеного, **об'єктом вивчення біоетики**, спираючись на етимологічне трактування цього поняття, можна вважати систему вимог, норм і правил поведінки людини (як біосуб'єкта), що історично склалися і дотримання яких має добровільний характер.

Якщо складову «біо» терміну «біоетика» розуміти не в якості суб'єкта, а в якості об'єкту, то визначення **об'єкта біоетики** матиме такий вигляд: система вимог, норм і правил поведінки людини, що історично склалися і дотримання яких має добровільний характер по відношенню до інших біооб'єктів. Отже друге визначення є вужчим за перше. При цьому під біо – розуміється об'єкт пізнання біології, як науки, тобто життя в усіх його проявах й на всіх рівнях організації живого (жива природа, живі істоти, що населяють Землю чи вже вимерли).

Таким чином, попередньо виходячи суто з етимологічного тлумачення поняття «біоетика» її можна визначити як *систему вимог та правил поведінки людини по відношенню до об'єктів живої природи (в біологічному сенсі), дотримання яких має добровільний характер*.

Це визначення об'єднало два попередніх і може більш точно відображати сутність біоетики, виходячи з її етимологічного значення.

Предметом біоетики можна вважати моральні, соціальні норми, які регулюють правила поведінки людини в екосистемі, спрямовані на гармонійне співіснування людини з іншими формами природи, що обумовлює виживання людини в екосистемі.

Термін біоетика отримав поширення в науці після виходу в світ праці американського вченого-біолога **Ван Ренселера Поттера** (1911-2001) «Біоетика – міст у майбутнє».

Багато років Поттер працював у Вісконсинському університеті (м. Медісон, США) спочатку професором онкології, потім – заступником директора лабораторії МакАрдла.

Засновник біоетики вважав, що нова дисципліна є глобальною і складається з двох основних елементів: екологічної та медичної біоетики. Дослідник дає таке визначення: біоетика – це поєднання біологічного знання з пізнанням системи людських цінностей, новий вид мудрості, що вказує, як застосовувати наукові знання для забезпечення соціальних благ. Біоетика, на думку Поттера, повинна стати наукою про виживання людства.

Протиставлення фундаментальних загальнолюдських моральних цінностей і цінностей науки стало однією з причин тієї кризи, що загрожує існуванню *життя* на Землі. Саме тому В. Р. Поттер визначив біоетику як науку виживання.

В.Р. Поттер став гідним учнем і продовжувачем ідей американської екологічної школи, засновником якої по праву вважають **О. Леопольда** (1887-1948) – відомого американського природоохоронця, письменника і громадського діяча.

Нову, екологічну форму етики, О. Леопольд назвав *етикою землі* і розповсюдив її дію не тільки на окремі особини, а й на всі види та екологічні спільноти.

Він вважав, що етика землі покликана затвердити право на існування в природних умовах всього того, що складає екосистему, а також змінити роль людини в біосфері, перетворивши її з завойовника природи в повноправного представника біологічного суспільства.

Термін «біоетика» має подвійне значення залежно від того, що превалює – «ethos» чи «bios». У першому випадку наука (наука медицина) підпорядкована етиці, у другому - етика залежить від науки. Унаслідок цього можливі два різні погляди на біоетику: один орієнтується на «ethos» і тоді етика самостійна відносно науки, другий – на «bios», у цьому разі етика не самостійна, а похідна від науки.

Друга точка зору є вираженням сцієнтизму, тобто концепції, яка претендує на розв'язання всіх медичних та етичних проблем за допомогою науки. Є підстави вважати, що визначення, вкладене В.Р. Поттером у термін «біоетика», має чисто науковий характер, чим засвідчується абсолютна віра в біоетичні науки.

Як зазначалося на *Першому національному конгресі з біоетики*, що проходив у Києві, «біоетика - це не тільки один із напрямів сучасної професійної та загальної етики, а й галузь досліджень, громадських дискусій та моральних рішень. Одним із наслідків науково-технічного прогресу є дегуманізація суспільства, такий світогляд, коли людина та весь живий світ розглядаються як «засоби» або об'єкти маніпулювання Для досягнення будь-яких наукових цілей. Тому біоетика – це не тільки сучасний стан розвитку медичної етики та деонтології, а й узгодження можливостей медицини та пошук шляхів гуманізації медицини, Досягнення справедливості. Видатні українські вчені - медики, лікарі минулих часів не тільки дотримувалися високих норм, а й розвивали і доповнювали їх».

Біоетика розглядає питання, які у той чи інший спосіб аналізувалися протягом розвитку біомедичної теорії та практики, а саме: філософські засоби медицини як науки про життя і смерть людини, а також моральні норми і цінності, якими керується людство в цілому і особистість зокрема, у зв'язку з феноменом їх біологічного існування. Медицина завжди зазнавала впливу з боку філософії та релігії, але на сучасному етапі вона вимагає настільки глибокого теоретичного осмислення своїх засад, що це стає окремою галуззю філософських досліджень.

За словами Ю. І. Кундієва, біоетика, або етика життя, - це розділ прикладної етики, філософської дисципліни, яка вивчає проблеми моралі передусім стосовно людини та всього живого, визначає, які дії щодо живого з моральної точки зору є припустимими, а які - ні. Або інакше: біоетика - це органічне поєднання новітніх досягнень біологічної науки та медицини з духовністю. У сучасному суспільстві вона стала ознакою цивілізованості.

Президент кївської Асоціації з біоетики С. В. Пустовіт дає таке визначення біоетики – *біоетика* – це не лише нове комплексне знання, а й

новий метод регуляції та контролю людської діяльності, за допомогою якого можна розумно використовувати досягнення науково-технічного прогресу, сприяти поліпшенню якості життя нинішнього та майбутніх поколінь. Тому біоетика не може обмежуватися винятково сферою людських відносин, але має поширюватися на всю біосферу як ціле, регулюючи втручання людини у сферу різноманітних проявів життя. І в цьому значенні концепція біоетики набуває значно ширшого, ніж усі традиційні етичні системи, світоглядного та методологічного змісту.

Дослідники, зокрема В. Кулініченко, сходяться на тому, що сьогодні біоетика існує на трьох рівнях:

- загальна біоетика у вигляді сучасної філософії моралі;
- спеціальна біоетика, що вивчає головні проблеми (евтаназія, генна інженерія та ін.);
- клінічна біоетика (чи біоетика рішень), яка вивчає конкретні випадки клінічної практики з метою дослідження шляхів вирішення етичних дилем.

Отже, можемо говорити про біоетику у широкому значенні як про певний філософсько-моральний світогляд; про її вузьке значення, яке передбачає виділення спеціальних біологічних та медичних етичних проблем і, врешті, про конкретну ситуативну галузь біоетики кожного конкретного випадку.

У рамках дослідження біоетики існують численні тлумачення предмету цієї галузі знань: від медичної деонтології до екологічної етики. Предмет біоетики розуміють широко як медичну етику, чи зводять до дуже вузького відношення «лікар – пацієнт». Натомість інші вчені схильні осмислювати біоетику у зв'язку з екологічною етикою, аксіологічними проблемами існування живих істот, чи знову дуже вузько як етику захисту тварин.

Найбільш прийнятним видається підхід В. Кулініченко. Вона тлумачить *біоетику* як особливий евристичний світогляд, спричинений певним історичним етапом розвитку культури, коли розуміння феномену життя набуває нової перспективи свого розвитку. У сферу морального включаються не лише відносини між людьми, а й ставлення до рослин і тварин, навколишнього середовища, до своєї чуттєвості, тілесності, духовності.

Отже, **предмет біоетики** охоплює сферу складних динамічних зв'язків: наука – людина – природа.

Філософсько-світоглядний аналіз проблем біоетики можна зробити при дослідженні таких напрямків біоетики – медичний, екологічний, глобальний. Тому необхідно передусім виокремити методологічні принципи біоетики, які потребують поширення на галузь взаємодії соціуму та природи.

2. Принципи біоетики

Історія медичної думки та гуманістичні традиції, які лягли в основу становлення біоетики, апелюють до таких засадничих філософсько-етичних принципів як гуманізм, любов до всіх проявів життя, визнання життя вищою цінністю, піклування про здоров'я, допомога і опіка над дітьми, немічними,

старими.

Традиція любові до живого, одухотворення природи має місце у творах багатьох українських мислителів (Г.Сковороди, П.Юркевича, Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Шлемкевича, А.Шептицького, В.Вернадського, С.Кримського та інших).

Аналогічні ідеї живили вчення Ф.Достоевського, Л.Толстого, М.Федорова, Тейяра де Шардена, А.Швейцера, Ж.Мартена, Іоана Павла II, Е.Фромма, Г.Йонаса. Отож, принципи біоетики, як етики життя, можна збагатити міркуваннями численних філософів та мислителів.

Їх синтезом можемо вважати філософсько-етичну концепцію **А. Швейцера**, названу ним етикою благоговіння перед життям.

А. Швейцер – філософ, мислитель, лікар-гуманіст, відомий музикант, письменник. Доктор філософії, доцент Страсбурзького університету у віці тридцяти років сів на студентську лаву медичного факультету, щоб вивчати тропічну медицину. Він не тільки успішно закінчив медичний факультет, а й захистив по медицині докторську дисертацію. У 1913 році виїхав у Екваторіальну Африку, в Ламбарене (Габон), де на власні кошти побудував госпіталь і лікував африканців, викликаючи подив і захоплення.

А. Швейцер тлумачив етику як безмежну відповідальність за все живе. У концепції благоговіння перед життям нема поділу на вище і нижче, більш цінне і менш цінне життя. Для глибоко моральної людини кожна форма життя є священною. Одним з пріоритетних напрямків філософії А. Швейцера є подолання антропоморфної обмеженості попередників. Мислитель поширює християнську заповідь «не убий» за межі міжлюдських стосунків.

Для етики благоговіння характерне усвідомлення самого факту життя як фундаментальної цінності. Благоговіння перед життям розглядається як центральний принцип, що повинен стати основою етичного відновлення людства, умовою виникнення універсальної космічної етики.

Доволі вагомими для розширення арсеналу принципів біоетики є ідеї **Е. Фромма**.

Вибудовуючи концепцію «нової людини», мислитель висуває такі принципи: бути, а не володіти, звільнення від нарцисизму, любов та повага до життя у всіх його проявах, відмова від експлуатації природи, життя у гармонії з нею. Він переконаний, що людина єдина істота, яка відчуває своє буття як проблему, яку вона мусить розв'язати. Протиріччя є фундаментальною особливістю людського життя.

Філософ виділяє дві провідні тенденції, два модуси людського існування – принципи буття і володіння. Принцип буття передбачає внутрішню активність, продуктивне використання здібностей, відкритість у спілкуванні, єдність із світом. Бути – значить любити, піклуватися, віддавати, жертвувати собою, рости, оновлюватися. Саме буття є істинним виявом людської достотності. На противагу попередньому, принцип володіння передбачає експансію, наполегливе розширення своєї власності, загарбання світу, нищення, руйнацію, вбивство. Звернення до концепції Е.Фромма видається доречним, оскільки принцип буття надзвичайно органічно вплітається в теоретичні основи

біоетики.

До арсеналу принципів біоетики можна зарахувати й ідеї «етики відповідальності» Г. Йонаса.

Мислитель пропонує поширити поняття моральності на різні форми буття, природу. Таке поглиблення теоретичних основ етики, на його думку, є необхідним для сучасної людини, може слугувати ефективним засобом захисту людини розумної (*Homo sapiens*) від людини діючої (*Homo faber*).

Г. Йонас трансформував кантівський категоричний імператив в імператив новий, адекватний характеру людської діяльності: “Дій так, щоб наслідки твоєї діяльності були сумісними з підтримкою достеменно людського життя на Землі” [14].

Отож, ідеї Г. Йонаса, його «принцип відповідальності» репрезентують один із різновидів нової моралі, що постає у формі благоговіння перед життям А. Швейцера, тенденції «буття» Е. Фромма, етики ненасильства Л. Толстого, М. Ганді, М. Л. Кінга.

Співзвучні ідеї знаходимо в українській філософії. Думка про органічне поєднання мікрокосму і макрокосму напрочуд властива для наших мислителів. Ідея гармонійного співбуття світу природи і людської особистості яскраво звучить у Г. Сковороди (у концепції «сродної праці»), С. Рудницького, В. Кубійовича, М. Холодного.

Найвищого розвитку ця ідея знаходить у вченні В. Вернадського. В руслі своєї теорії ноосфери мислитель проголосив людину духовним, інтелектуальним центром і вершиною еволюції на землі, разом з тим людина узалежнена від усіх інших живих і неживих істот, природи, космосу, універсуму. Це ставить перед людиною вимогу глибокої відповідальності за свої думки, дії, вчинки, усвідомлення існування ноосферних лімітів людського свавілля у природі.

Філософія космізму активно і творчо розробляється сучасними вченими: С. Кримським, М. Кисельовим, М. Булатовим, К. Малєєвим, В. Загороднюком та ін. Згідно з новою ноосферною ідеологією призначення людини – вносити імперативи добра, мудрості, відповідальності у буття всесвіту.

Філософсько-етична концепція українського релігійного мислителя **А. Шептицького** може доповнити принципи сучасної біоетики ідеями щодо *єдності людей як духовних особистостей, глибокої відповідальності за все скоєне перед собою й іншими*.

Єдність людей мислитель порівнював із окремим організмом, що живе своїм життям і розвивається за своїми законами. Єдність, як одна з найвищих вартостей християнського буття, пов’язана з ідеєю солідарності людей. На думку А. Шептицького, існує матеріальна фізична солідарність, яка є умовою і зовнішнім виявом духовної солідарності. Усе людство – єдина родина, один організм, одиниця вищого ряду. У жилах людей тече одна кров, усі дихають одним повітрям, спільно споживають продукти землі. Так само щодо духовності всіх людей можна осмислити як єдине сукупне “тіло”, для якого заслуги й провини є спільним добром чи злом.

Спільною для всіх є доля планети, спільне світло й тепло сонця, одна

атмосфера, будь-які зміни в якій неодмінно впливають на всіх людей. Спільними для нас є небезпеки життя, недуги. На підставі цієї фізичної солідарності А. Шептицький виводив закономірність: хвороба одного передається іншому, праця одного стає добром для всіх.

Так і в духовному аспекті людство – солідарне, існує “закон спільності заслуг і відповідальностей”. А. Шептицький порівнював аморальність із хімічним отруєнням атмосфери. Людина своїм моральним злом здатна завдати шкоди іншим так, як отруйні викиди впливають на довкілля.

Отже, розглядаючи в межах людської солідарності її фізичну (матеріальну) видозміну, А. Шептицький порушує питання охорони довкілля. Мислитель вважав, що люди є органічною часткою природи, тому не повинні негативними впливами порушувати життєвий баланс на планеті. Ідея духовної (надприродної) солідарності має характер настанови чинити добро, примножувати позитивні надбання. На кожну особистість покладено відповідальність за перемогу добра чи зла на землі. Такі міркування поглиблюють філософські засади біоетики.

Ще одним репрезентантом ідеї гармонійного співжиття людини з природою, всесвітом в українській філософській думці є **І. Мірчук**.

Мислитель переконаний, що задля достойного життя особистості потрібно співвідносити своє буття з іншими. В основі світосприйняття має бути принцип любові до людини і всесвіту. Найвищої досконалості особистість досягає в культурі.

На думку І. Мірчука, значення культури – у звільненні людини від самотності, піднесення її до злуки із всесвітом. Людина вже не відчуває себе невеличкою нікчемною частинкою природи, у ній наростає почуття єдності, глибоке розуміння світу.

Американські вчені Т.Бошам і Дж.Чайлдресс запропонували чотири важливих **принципи біоетики**: *автономії, не нашкодь, благодіяння, справедливості*.

Використання цих принципів регулюється відповідними правилами: правдивості, приватності, конфіденційності, достовірності, інформованої згоди.

Маючи важливе значення у біоетиці, вказані принципи застосовуються не тільки щодо людини, а й до тварин та всіх інших представників живого світу. Варто наголосити, що вказані принципи доповнюють традиційні ідеї етики Гіппократа.

Принцип автономії полягає у повазі до людини як особистості, у визнанні її вільного вибору, права та можливості відігравати визначальну роль у прийнятті рішень стосовно власного благополуччя. Цей принцип набуває особливого значення у медичній етиці лише наприкінці ХХ століття, коли піддається сумніву безумовна і виключна компетенція лікаря у визначенні того, що є благом для пацієнта. Визнання цінності автономії особистості сьогодні є настільки важливим, що в ряді випадків благодіяння лікаря всупереч волі й бажанням пацієнта кваліфікується як неприпустиме. Тільки тоді, коли здійснюється вільний вибір особистості, можна говорити про відповідальність, застосовувати для оцінки вчинків етичні критерії.

На практиці принцип автономії доповнюється правилом інформованої згоди. Це правило припускає, що пацієнт добровільно й усвідомлено дає дозвіл на медичне (чи інше) втручання у своє життя.

Правило інформованої згоди є необхідною умовою забезпечення шанобливого ставлення до людини як до особистості. Це правило розуміють як можливість отримувати найбільш вичерпну інформацію про стан здоров'я. До складників поняття інформованої згоди зараховують компетентність, розуміння, добровільність, згоду.

Принцип «роби благо» означає дію на благо інших людей, що відбувається завдяки наявності у людини почуття відповідальності й обов'язку, альтруїзму, любові до ближнього, емпатії (здатності до розуміння й відчуження емоційного стану інших людей, а також до сприйняття їхнього способу мислення). Тут йдеться про емоційне залучення лікаря до процесу надання допомоги, використання не тільки його професійних навичок і знань, але й набутого духовного досвіду.

Принцип «не нашкодь» зобов'язує не наносити шкоди іншій людині не лише прямо, безпосередньо, але і побічно.

Принцип справедливості проголошує необхідність і можливість справедливого задоволення потреб людини і розподілу матеріальних і духовних благ.

Правило приватності враховує наявність у пацієнта особистого (інтимного) життя й обов'язком лікаря є невтручання без крайньої необхідності в цю сферу.

Конфіденційність забороняє передачу інформації, яка зібрана в ході обстеження та лікування пацієнта, третій особі.

Правило дотримання вірності своєму слову і вчинкам – це норма, що конкретизує моральні принципи автономії, справедливості, блага. Це означає зобов'язання лікаря тримати дане пацієнту слово, виконувати обіцянки, підтримувати довірчі відносини і нести відповідальність за їх збереження.

Наведені етичні принципи, згідно з міркуваннями дослідників, становлять систему, елементи якої ієрархічно організовані, збалансовані, логічно не суперечливі. Тому їх застосування повинно враховувати взаємодію.

Особливість біоетики полягає саме в тому, що її принципи діють системно, як смислова та логічна цілісність.

3. Напрями сучасної біоетики

Основні напрями біоетики – глобальна, медична, екологічна, біологічна – предметно сформувалися в ході її історичного розвитку.

Проте теоретично найбільш глибоко розроблена медична та екологічна біоетика.

Медична біоетика охоплює коло моральних проблем, які виникають у процесі соціальних взаємодій у сфері збереження і відтворення здоров'я людини, де в якості суб'єктів виступають медичні, соціальні працівники, лікарі, пацієнти, клієнти та суспільство. Іноді цей напрям називають *біомедичною етикою*, і тоді його зміст доповнюється дослідженням етичних аспектів розвитку і використання біотехнологій, що виходять за рамки суто медичної

практики (клонування, генна інженерія і т.д.).

Екологічна біоетика обґрунтовує цінності та права всіх природних істот, природи в цілому і розглядає людину як рівноправного члена екосистем.

Вона підрозділяється на *етику гуманного ставлення до тварин і етику взаємодії з екосистемами, біогеоценозами, біосферою і т.д.*

В останнє десятиліття виділяється цікаве, концептуально нове етичне спрямування – **феміністична біоетика**, що досліджує соціальні ролі жінки.

Даний напрям прагне показати особливу цінність духовного світу жінки, його незалежність від пріоритетів патріархального суспільства, обґрунтувати необхідність подальшого підвищення її соціальної активності і емансипації.

Представники феміністичної біоетики знаходять щось спільне в процесах експлуатації природи і жінки. Вони критикують традиційну для патріархальної західної культури, жорстко закріплену дихотомію «чоловіче-жіноче»: дух-природа, розум-тіло, розум-емоція, об'єктивність-суб'єктивність, панування-підпорядкування, право-обов'язок.

Абсолютизація маскулінних елементів сприяє стигматизації соціальних ролей і образів жінки і жіночого, укоріненню і виправданню прояви насильства і жорстокості по відношенню до неї. Феміністична біоетика базується на визнанні якісних відмінностей жінки в порівнянні з чоловіками.

Так, наприклад, І. Барбур вважає, що жінки краще усвідомлюють взаємозв'язок усього живого і тому займають більш активну позицію в захисті природи, різноманітних проявів життя. Виходячи з цього, багато дослідників вважають, що жінки і захисники довкілля можуть спільно боротися проти патріархальних концепцій і підтримуючих їх соціальних структур, які завдають шкоди як природі, так і жінці.